

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПРОСТОРИЧЧЯ

PHONETIC FEATURES OF THE UKRAINIAN VERNACULAR

Товстенко В.Р.,

orcid.org/0000-0003-2971-4931

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри бізнес-лінгвістики

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

У статті проаналізовано фонетичний портрет українського просторіччя Східної України; наголошено, що просторіччя – структурно-функціональне явище; досліджено особливості функціонування та розвитку загальнонаціональної української мови. Доведено, що просторіччя було тим компонентом у складі загальнонародної мови, який прийшов на зміну територіальним діалектам перш за все в міських умовах. Описано відхилення від фонологічних норм в умовах двомовності, що має назву фонологічна інтерференція. Мова йде про несвідому заміну окремих елементів української фонетичної структури подібними, але не тотожними елементами, типовими для російської мови. Зазначено, що у просторіччі простежуються відсутні в літературній мові випадки епентези, протези, аферези, метатези, дієрези. Доведено, що явище метатези в усно-розмовній мові зумовлюється тенденцією пристосовувати незвичні або мало властиві звукові поєднання в слові до більш звичних, легших, а також нерідко народною етимологією, тобто намаганням пояснити або зблизити невідомі за походженням слова з іншими, звичайними. Проаналізовано характерні ознаки українського просторіччя в системі консонантизму та вокалізму. Зазначено, що однією з основних фонетичних ознак українського просторіччя на рівні консонантизму є оглушення дзвінких приголосних у кінці слова, що може бути наслідком впливу як говірок південно-західного наріччя, так і російської мови. Виділено основні ознаки просторічності мовних явищ. Доведено, що в межах української загальнонародної мови як один із її структурно-функціональних різновидів виділяється просторіччя – розмовна мова, що, не будучи вузькообмеженою в територіальному або соціальному плані, як територіальні та соціальні діалекти, об'єднується разом з ними на основі позанормативності і на цьому ґрунті протиставляється літературній мові. Виділено основні ознаки просторічності мовних явищ. Зазначено, що просторіччя формувалося на основі тих елементів загальнонародної мови, які з різних причин не ввійшли до складу її літературної мови або ж вийшли з її складу на пізніших етапах розвитку.

Ключові слова: просторіччя, розмовна мова, кодифікація, фонологічна інтерференція, вокалізм, консонантизм.

The article examines the phonetic portrait of the Ukrainian vernacular of Eastern Ukraine; it is emphasized that vernacular is a structural and functional phenomenon; the peculiarities of the functioning and development of the national Ukrainian language are analyzed. It is proved that vernacular was the component in the composition of the national language that replaced territorial dialects, first of all, in urban conditions. Deviation from phonological norms in conditions of bilingualism, which is called phonological interference, is described. We are talking about the unconscious replacement of certain elements of the Ukrainian phonetic structure with similar, but not identical, elements typical of the Russian language. It is noted that cases of epenthesis, prosthesis, apheresis, metathesis, dieresis that are absent in the literary language can be traced in the colloquial language. It has been proven that the phenomenon of metathesis in spoken language is caused by the tendency to adapt unusual or slightly unusual sound combinations in a word to more familiar, easier ones, as well as often by folk etymology, that is, an attempt to explain or bring together words of unknown origin with other, common ones. Characteristic features of Ukrainian vernacular in the system of consonantism and vocalism are analyzed. It is noted that one of the main phonetic signs of Ukrainian vernacular at the level of consonantism is the deafening of voiced consonants at the end of the word, which can be a consequence of the influence of both Southwestern adverbs and the Russian language. The main signs of colloquialism of linguistic phenomena are highlighted. It has been proven that within the framework of the Ukrainian national language, as one of its structural and functional varieties, vernacular stands out – spoken language, which, while not being narrowly limited territorially or socially, like territorial and social dialects, is united with them on the basis of non-normativeness and on this basis contrasted with literary language. The main features of spatiality of language phenomena are highlighted. It is noted that vernacular speech was formed on the basis of those elements of the national language, which for various reasons did not become part of its literary language or left it at later stages of development.

Key words: vernacular, spoken language, codification, phonological interference, vocalism, consonantism.

Постановка проблеми. Дослідження будови, особливостей функціонування та розвитку загальнонаціональної української мови мають рівномірно охоплювати всі її структурно-функціональні різновиди – літературну мову, територіальні діалекти, соціальні й професійні жаргони, а також просторіччя. Просторіччя формувалося на основі тих елементів загальнонародної мови,

які з різних причин не ввійшли до складу її літературної мови або ж вийшли з її складу на пізніших етапах розвитку. Цей різновид української національної мови поки що лишається на периферії уваги вітчизняного мовознавства. У словниках української мови стилістична характеристика на зразок позначки прост.[орічне], яка б однозначно вказувала на належність відповідної одиниці до

некодифікованої, але широко вживаної розмовної мови, поки що не практикується. З огляду на це, з одного боку, потрібен глибокий і всебічний аналіз різних структурних рівнів та стилістичного функціонування цього різновиду української мови, а з другого боку, потребує подальшого вивчення питання його адекватної стилістичної та лексикографічної інтерпретації. Цим зумовило актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Просторіччя як структурно-функціональне явище аналізували у свої працях Л.А. Коробчинська, В.М. Русанівський, Р.В. Бесага та ін. [6, с. 44; 8, с. 43; 2, с. 12]. Л.А.Коробчинська висловила думку, що розмовна лексика в словниках української мови паспортизується неточно. Авторка рекомендує виділяти просторічні слова. Дослідниця виділила: а) розмовну лексику, що є складником літературної мови, а саме її усної форми; б) просторічну, що стоїть на межі літературної мови, окремими елементами проникаючи в неї, іншими – залишаючись далеко поза її межами [6, с. 53]. Л.Т. Масенко у праці «Суржик: між мовою і язиком» дослідила історію виникнення, поширення й сучасного побутування змішаних українсько-російських форм усного мовлення, відомих під назвою «суржик». Як специфічне явище мовного життя України суржик дослідниця розглянула не тільки в мовознавчому, а й соціокультурному та психолінгвістичному аспектах. Окрему увагу приділено аналізу функцій змішаного українсько-російського мовлення в художній літературі, масовій культурі і соціальних мережах [7, с. 84]. О.О. Тараненко досліджував явище суржику та українсько-російську двомовність [10, с. 14]. Стильову розмовну норму та розмовну лексику досліджувала Світлана Бирик [3, с. 61].

Постановка завдання. З'ясувати особливості просторічної лексики, а також її місце в структурі словникового складу сучасної української мови, встановити джерела поповнення українського просторіччя, довести, що просторіччя – це тип некодифікованої мови. Проаналізувати ряд відхилень від літературно-мовного стандарту в системах вокалізму й консонантизму, в явищах різноманітних звукових змін. Дослідити явища асиміляції та дисиміляції в українському просторіччі.

Виклад основного матеріалу. Фонетика українського просторіччя виявляє ряд відхилень від літературно-мовного стандарту в системах вокалізму й консонантизму, в явищах різноманітних звукових змін та в наголошуванні слів. Ці відхилення зумовлені, по-перше, діалектним

впливом, по-друге, загальними особливостями функціонування мовлення недостатньо освічених людей, по-третє, впливом сусідніх мов, насамперед російської й польської мов. У статті розглянемо фонетичний портрет українського просторіччя Східної України.

Відхилення від фонологічних норм в умовах двомовності мають назву фонологічна інтерференція. Коли білінгв, ототожнюючи фонему вторинної системи з фонемою первинної, відтворює її за фонетичними правилами первинної мови, виникає інтерференція. У просторіччі простежуються відсутні в літературній мові випадки епентези, а саме виникнення епентетичних [д], [т] між приголосними [9, с. 150]. Наприклад, *страм, роздявити, роздява, здря*. Ці випадки зафіксовано в творах української літератури: «Вона ще довго потім буде *страмити* й картати перед поросятами матір їхню. Покарбовану чорними латками» (Г. Косинка); «*Я роздявив* рота й хотів дихнуть, а вода пішла в рот, і я її п'ю та й п'ю. Я втямив, що топлюся...» (І. Нечуй-Левицький); «*Худоби здря* не мучте» (А. Головка). Для уникнення збігу голосних (гіатусу), у ненормативному усному мовленні часто вживаються епентетичні [в], [й]: *радіво, наука, какаво, ув око, ув армію, межі вочі, каравул, пойняти, шпійон, тійатер, фійалка* та ін. Наприклад: «[Хотина:] Коли пам'ятаєш материну *науку*, то тямий, як слід себе оберегати?» (М. Кропивницький); «*Чорне море ув очах* ячало, Мати Січ гукала у минуле...» (Б. Олійник); «*Тося одно пойняла*, що поки Петя не виговориться, нічого не буде» (Б. Жолдак. Збірка «Яловичина»). Характерне для просторіччя нове епентетичне [л] після [в], [б], [п]: *деревляний, здоровля, черепляний* та ін. Наприклад: «Вже й село. Сумні паркани. Стіни снігом занесло. Ой село моє кохане, *деревлянеє* село!» (В.Сосюра); «...[Батько] потім зіпхнув його [пана професора] з тачанки, промовивши: «Зноси на *здоровля!*» (М.Кропивницький). Засвідчуються у просторіччі й інші випадки епентези, особливо в іншомовних словах: *дермантін, канахвети, наравиц'я* та ін.. Наприклад: «-Ти бач, – говорив він, – їм наша організація не *наравиц'я*» (Б. Жолдак. Збірка «Яловичина»).

У просторічному мовленні спостерігається ряд ненормативних явищ уживання протетичних приголосних, тобто появи неетимологічних, або секундарних, приголосних перед початковими голосними та голосного [і] перед приголосними. Так, досить часто використовуються протетичні приголосні **в**, **г**: *вугол, вуркаган, вармія, гиржа, гокуліри*. Наприклад: «[Кіндрат Антонович] ... Як увійде було у лавку, зараз на всі чотири *вугли* пере-

хреститься...» (М. Кропивницький); «[Ганна] ... Сім год прожити у пеклі – не поле перейти. За такий час *гиржа* залізо з'їсть!» (М. Кропивницький). Простежуються випадки протези з початковим [й] (переважно в іншомовних словах, з можливими іншими звуковими змінами): *економія* – *якономія*, *астра* – *ястра*. Наприклад: «У нашого пана аж три *якономії*, та все здорові» (Словник Грінченка). В окремих дієслівних формах у просторіччі виступає протетичний з перед наступним о: *зоби(д)жати*, *зоставляти*. Наприклад: «- Ще покійний ваш дідуся, пан Опанас, таки Забр'юха, нехай над ним земля пером! І той не давав нас *зобижати*» (Г. Квітка-Основ'яненко). У просторіччі вживається варіант приєднання-префікса з(с)- з приставним і – **із(іс)-** в деяких прислівниках та дієсловах: *ізвідти*, *ізголодніти*, *ізгризти*, *ізрвати*, *ізвечора*, *іссушити*, *іспробувати* та ін. Наприклад: «- У тюрмі *ізгною* сукиного сина, – Тюрма, – я йому, – наша! Для нас тюрма! Чого ти лякаєш?» (О. Вишня); «- Та таке скоїлось, таке зчинилося, що як *ізгадаю*, так млію...» (О. Вишня).

Для просторіччя характерне явище афери (відпадиння початкового звука слова під впливом кінцевого звука попереднього слова): *все 'дно'*, *один до 'дного'*, *не 'ддаси* та ін. Наприклад: «- Казав же – бережись. Бач, і наскочив... – Дарма! *Все 'дно* сьогодні чи коли, а нам треба було з ним балакати» (А. Головка); «[Тарасовна:] ... – Не перебивай, бо *'дна* я бачила... Три дочки, три дівулі в домі, а ніхто, *'пріч* мене не бачив, як пив воду мій Маласик...» (М. Куліш). Серед випадків апокопи (відпадиння кінцевого звука) вкажемо на такі: *тре'* (треба), *мо'* (може), *чо'* (чого, чому), *йо'* (його) та ін. Наприклад: «- Тимко парубок, *мо*, й гарячий, але роботящий» (Григорій Тютюнник); «Коли ж я їх [три наряди] відстою! Хіба, *мо*, після війни?» (О. Гончар); «Галатин якось одразу заметушився – *тре* було збиратись» (Є. Гуцало). Досить частотним у просторіччі є скорочені форми іменників у позиції звертання на зразок: *ма* (мамо), *дя* (дядьку), *хло* (хлопче), *бра* (брате) та ін. Наприклад: «- *Ма*, може, його соломки внести та витопити у грубці?» (Григорій Тютюнник); «...Хапає [Андрусь] за жердку від міха і починає дуги. ...[Батько:] – Помалу, Андрусю! Ти-ти-ти, *хло*, помалу!» (І. Франко). Займенник **який** можуть вимовляти у скороченій формі **кий** (СУМ подає це слово з ремаркою діал., але це, на нашу думку, неправильно). Наприклад: «- А горілка є? – Кий біс, хоч би капелька... порожня пляшка...» (П. Мирний). У прискореному розмовному мовленні може відпадати початковий звук (звуки) у звукосполученнях, важких для

вимови: Митро, Драстуй!, Доров!, струмент та ін. Наприклад: «Драстуйте вам! – Батько потис Дроботові руки» (С. Журахович); «Далі-далі, вже їй [Оксані] можна, ... свою дитину, свого Митрика, одвідати...» (Г. Квітка-Основ'яненко).

У просторіччі засвідчуються приклади дієрези – випадіння звука або звуків: *мо[ж]на*, *скі[ль]ки*, *ті[ль]ки*, *па[р]трет* та ін. Наприклад: «Сорок світлиць, три великі зали, а живуть там *тіко* пацюки та миші» (Б. Грінченко); «- Це ти маєш *кватиру*? – спитав Власов, обдивляючись хату. – Та... наймаю, – затнувшись, одказав Василь» (П. Мирний). Трапляються також випадки спрощення приголосних у словах *шо*, *ше*, наприклад: «- Сам потроху вже розумію, *шо* тут й до чого, де, *шо* і як» (Б. Жолдак. Збірка «Яловичина»).

Явище метатези в усно-розмовній мові зумовлюється тенденцією пристосовувати незвичні або мало властиві звукові поєднання в слові до більш звичних, легших, а також нерідко народною етимологією, тобто намаганням пояснити або зблизити невідомі за походженням слова з іншими, звичайними [4, с. 271–277]: *фершал* (фельдшер), *цилорник* (цирульник), *мацотикл* (мотоцикл), *тубаретка* (табуретка). Наприклад: «[Харитон:] Я тобі дам нову кухвайку! Це прямо розбой, *кала-вур!*.. Хоч з села втікай...» (М. Кропивницький); «-...*Фершала* не треба? – Від *фершалів* утік, – посміхнувся хлопець» (О. Гончар).

У системі вокалізму простежуються різноманітні випадки наявності [і] на місці літературного [и] і, навпаки, – [и] на місці літературного [і]. Перше з цих явищ викликано як впливом північних говорів української мови [5, с.32], так і впливом російської мови. Наприклад, у словах *[зіма]*, *[кісіль]*, *[братік]* наявність [і] простежується ще в фольклорних текстах: «Куди тобі грішному кісіль їсти: ти й квашею замазався» (М. Номис); часто ненормативний звук [і] вимовляють після приголосних **г**, **к**, **х** та у префіксі **ви-**: *[хітрий]*, *[вінести]*, *[вікнутити]*, *[вікінчений]* та ін. [1, с. 114], що також характерне для північних говорів: «[Професор:] -... Хотілося, щоб гребля мала зовні бездоганно вікінчений вигляд. Тоді виникла думка зробити гребля...» (Г. Коцюба); діалектним впливом південно-східного наріччя пояснюється вимова [і] в коренях дієслів: *[умірати]*, *[вибірати]* та ін. відповідно до [и], властивого літературній мові [1, с. 114]: «Раз мати родила, раз і умірати» (М. Номис); під впливом російської мови після приголосних в іншомовних словах (всупереч «правилу дев'ятки») у літературній мові: *[дінамо]*, *[гардіна]*, *[бандит]*,

[бригадір], [командір], [магазин], [аспірін], [артіст], [батіст], [сатін] та ін.: «На комісію [призовну] – це обов'язково. Лікарі й командири – як закон...» (А. Хорунжий). У деяких випадках у просторіччі може бути відсутнє чергування *i/e* залежно від закритості/відкритості складу: [міні], [інію], [попід], на[пичі], [камінюка]: «Єрмія одійшов за тік і заглянув в здорову загороду. Воли лежали суспіль, неначе розкидані здорові камінюки, і ремигали, ніби спросоння» (І. Нечуй-Левицький). Російським впливом зумовлена вимова звука [і] на місці [е] (переважно в іншомовних словах): [акардіон], [анікдот], [аніндіцит], [анітін], [вінізрет], [гардірон] (з усної мови). У просторіччі широко представлена вимова [е] у ненаголошеній позиції з пом'якшенням попереднього приголосного на місці літературно-нормативного [і]: [Вера], [Света], [занавеска], [нежний], [привет] та ін. Наприклад: «Вузькоокий китаєць з наганом в чоботях (фасон «Вера») кремезний поморець...» (В. Сосюра). Досить часто простежується вимова [а] у ненаголошеній позиції на місці літературно-нормативного [о]: [бакал], [кампот], [катлета], [канхвета], [салідол], [хараішо] та ін. Наприклад: «- Халера б, -думає, – забрала таку хазяйку, що так ото за коровою доглядає» (О. Вишня). У просторіччій мові ширше, ніж у літературній, простежуються випадки переходу [іе] в [іа] у ненаголошеній позиції: [Явдоким], [Ягор], [Яхида]. Наприклад: «Я вам не Явдоким, щоб ви по-своєму робили» (Г. Квітка-Основ'яненко). Під впливом російської мови у просторіччі часто виступає звук [о] на місці нормативного [і]: [босоножки], [война], [восім], [дом], [Івановна] та ін. Наприклад: «На войну йдучи по чужу голову, й свою неси» (М. Номис).

У системі консонантизму однією з характерних ознак українського просторіччя є заступлення етимологічної фонемі [ф] звуками [хв], [х], [в], [п]: [бухвет], [кухвайка], [тухлі], [асвальт], [гран]. Наприклад: «[Гапка:] Споконвіку баби коло породіль пораються, а хвершала кличуть, як треба кров пустити чи банки поставити» (М. Кропивницький). В українському просторіччі на місці літературного твердого [р] часто виступає м'який [р'], що відбиває вплив як фонетичних особливостей південно-східного наріччя, так і російської мови. Це явище можливе як у кінці слова або складу, так і перед наступним голосним: [базар'], [комар'], [цар'], [гр'аниця], [квартир'а], [чотир'і]. Поширенням наслідком впливу фонетики російської мови є пом'якшена і м'яка вимова приголосних у позиції перед [е]: [білет], [ідеал], [кабінет],

[манеж] та ін. Наприклад: «... А Панас привозив матері контрабандні хустки й серги, шовк і коньяк...» (Ю. Яновський); «Стрибок – і ленти одлітали! Відплив – і ленти на плечі! Дівчата танці танцювали, шотландські танці на мечі» (П. Тичина). Ще однією з основних фонетичних ознак українського просторіччя на рівні консонантизму є оглушення дзвінких приголосних у кінці слова, що може бути наслідком впливу як говірок південно-західного наріччя, так і російської мови: [дун], [сніх], [обіт], [морос] та ін.

Чимало українців під впливом російської мови неправомірно пом'якшують шиплячий звук [ч], твердий у літературній вимові, за винятком випадків клоччя, обличчя і под. та форм множини ключі і под.: [ш'ч'о], [ш'ч'оп], [ч'оботи], [ч'ого], [шч'астя] та ін. У розмовній мові населення Східної України на місці нормативних африкат **дж**, **дз** часто виступають інші звуки, що може бути наслідком діалектного впливу, впливу російської мови: *вожу*, *сизжу* та ін.

У явищі асиміляції голосних (здебільшого регресивної) виділяються такі випадки:

а) перехід [о] в [а] у деяких словах перед наступним наголошеним [а]: *паганій*, *манах*, *шаравари* та ін. Наприклад: «Йди к манахам» (з усної мови);

б) перехід [а], [і] в [е] у деяких словах перед наступним наголошеним [е]: *жекет*, *хвенера* (норм. *фанера*) та ін.;

в) перехід [о] в [у] у деяких словах перед наступним наголошеним [у] (крім діалектних прикладів): *унук* (норм. *онук*), *кугут* (когут «скупа людина») та ін. Наприклад: «-... Сусід у мене, на одній площадці, стукач, зараза, кугут.» (Ю. Мушкетик) [9, с. 144–145].

Серед випадків асиміляції приголосних за місцем і способом творення можна виділити:

а) прогресивну асиміляцію – перехід [й] в [н] після [м]: *мн'акій*, *мн'асо*, *мн'ати*, *мн'ата* та ін. Наприклад: «...Наглянувши недалеко зелену, як рута, поляну, вивернулися на їй, як на мнякому колимі» (П. Мирний);

б) прогресивну асиміляцію наступного [й] попереднім приголосним, який унаслідок цього подовжується: *ружжж* (пор. рос. *ружье*) та ін. Наприклад: «Мисливське ружжж, як і всяка вогнепальна зброя, – річ небезпечна, і біля неї треба ходити обережно» (О. Вишня);

в) регресивну асиміляцію – перехід [в] у [м] перед наступним носовим [н]: *рімнина*, *рімчак*, *рімний* та ін. Наприклад: «Рімнина яка! Нема де клуню поставити» (Сл. Грінч.);

г) регресивну асиміляцію між передньоязиковими – перехід [л'] у [н] перед наступним [н]: *утиранник. утираник* (утиральник «рушник») та ін. Наприклад: «Ох, дайте, люди, мені утираник – багровий сором з лица утру!» (Л. Костенко).

У просторіччі значно ширше виявляє себе дисиміляція, особливо регресивна:

а) заміна першого зімкненого приголосного у групі [кт] на щілинний [х] (контактна регресивна дисиміляція): *дирехтор, трахтор, дохтор, трахтір* та ін. Наприклад: «А в мене двір, будівлі всякі намальовані, і за двором жнуть саме усі гуртом, трахтором» (А. Головка);

б) заміна першого зімкненого приголосного у групі [чн] на щілинний [ш]: *місяшний, молошний, пасішник, помішник, смашний* та ін. Наприклад: «Випий, – каже [мати], – доню, води трошки... або ляж на печі... або чи не хоч, онде молошна каша, учорашня...» (Г. Квітка-Основ'яненко);

в) у групах губних мб, мв, мп – перехід [м] у [н] (контактна регресивна дисиміляція): *бонба, конбайн, транвай, ланпа, канпанія* та ін. Наприклад: «[Баба Горпиниха:] – Та й замахнулася на нього [стражника] оцим горщатком... А він як скрикне: бонба!» (П. Мирний);

г) дистантна регресивна дисиміляція між сонорними: перехід одного з [р] у [л]: *калідор, лаболаторія, лєстр* та ін.;

г) регресивна дисиміляція двох щілинних у групі [хш]: *лекший* та ін. Наприклад: «Зачнемо, то зачнемо. Нам [ріпникам] іще й ліпше, бо наверху лекша робота (І. Франко);

д) випадки прогресивної дисиміляції: *балабайка* (між двома звуками з), *асвальт, портвель* (між двома глухими), *сумліватися* (між двома носовими), *волостя* (між елементами подовженого сс). Наприклад: «- Ти ж не відпочив. – Та ну? Оце так штука! А я думав, що я оце тільки з ванної виліз та на балабайці пограв» (І. Микитенко); група **нс** > **нц**: *концерва, пенція*. Наприклад: «Сидимо на концервах»; «Мати моя получає мізерну пенцію» (з усної мови).

Також у просторіччі ширше, ніж у літературній мові, простежується чергування *і/й* на початку слова, наприклад: «- Чи не взяли б ви, дядьку Йване, і нас до себе? – раптом виказує Порфир свою давню мрію» (О. Гончар); «- Добридень, Іване Йвановичу! Що, й собі у волость?» (В. Міняйло).

На Україні, особливо на Наддніпрянщині, фонетична інтерференція виявляється своєрідно і несподівано: мова йде не просто про вплив російської мови на українську, не про окремі зміни внаслідок цього впливу, а про несвідоме перенесення за ознакою подібності частини елементів і системних відношень з російської мови в українську, точніше, про несвідому заміну окремих елементів української фонетичної структури подібними, але не тотожними елементами, типовими для російської мови. Тому ми можемо говорити про системну фонетичну інтерференцію.

Висновки. Отже, у межах української загальнонародної мови як один із її структурно-функціональних різновидів виділяється просторіччя – розмовна мова, що, не будучи вузькообмеженою в територіальному або соціальному плані, як територіальні та соціальні діалекти, об'єднується разом з ними на основі позанормативності і на цьому ґрунті протиставляється літературній мові. Основними ознаками просторічності мовних явищ можна вважати: 1) ненормативність; 2) певну стилістичну зниженість; 3) функціональну обмеженість; 4) загальнопоширеність. Фонетика українського просторіччя виявляє ряд відхилень від літературно-мовного стандарту в системах вокалізму й консонантизму, в явищах різноманітних звукових змін. Ці відхилення зумовлені діалектними впливом, загальними особливостями мовлення недостатньо освічених людей та впливом сусідніх російської та польської мов. В українському просторіччі засвідчується значна різноманітність комбінаторних та інших звукових змін, наслідки яких можуть як збігатися, так і не збігатися з аналогічними явищами в літературній мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антисуржик / за заг. ред. О.Сербенської. Львів: Вид. Світ, 1994. 152 с.
2. Бєсага Р.В. До питання про походження морфологічних просторіч. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія філологічна. Ужгород, 1995. Вип. 1. С. 8–14.
3. Биби́к С. Стильова розмовна норма та розмовна лексика. *Культура слова*. 2011. №74. С. 59–65.
4. Булаховський Л.А. Історичний коментарій до української літературної мови. *Вибрані праці в п'яти томах* / Булаховський Л.А. Київ: Наукова думка, 1977. Т. 2. С. 217–570.
5. Дзєндзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Ужгород, 1965. Ч.1. Фонетика. 128 с.
6. Коробчинська Л.А. Розмовна і просторічна лексика української мови та її ремаркування в словниках. *Лексикографічний бюлетень*. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. Вип. ІХ. С. 41–54.

7. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. Друге видання, зі змінами і доповненнями. Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2019. 229 с.

8. Русанівський В.М. Сила і краса (особливості мови творів В.К.Винниченка). *УМЛШ*. 1992. №2. С. 41–46.

9. Товстенко В.Р. Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище. Київ: Інститут української мови НАН України, 2003. 278 с.

10. Хентшель Г., Тараненко О.О. Мовний ландшафт Центральної України: українська мова, російська мова, «суржик» (уживання – мовна компетенція – національне позиціонування). *Мовознавство*. 2015. №4. С. 3–25.

УДК 811.161.2'373.3

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.3.8>

МОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

LANGUAGE TRAINING OF LAW STUDENTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Шаповаленко Н.М.,

orcid.org/0000-0002-6653-0675

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

У статті розглянуто вплив європейських інтеграційних процесів на мовну підготовку майбутніх юристів, охарактеризовано вимоги європейських стандартів до мовної культури та мовленнєвої компетенції, проаналізовано особливості викладання мови в юридичних закладах вищої освіти та визначено роль викладача у формуванні мовленнєвої культури студентів. У статті зазначено, що мовна підготовка є невід'ємною частиною юридичної освіти, оскільки вона необхідна для ефективного спілкування та професійної діяльності майбутніх юристів. Зокрема, європейські стандарти до мовної культури та мовленнєвої компетенції висувають додаткові вимоги до рівня мовної підготовки студентів-юристів. У статті розглянуто основні напрями формування мовленнєвої культури студентів-юристів, такі як вдосконалення навичок мовлення, підвищення рівня володіння правописом та граматику, а також розвиток мовленнєвої культури у взаємодії з клієнтами, судовими інстанціями та іншими учасниками правових відносин. У статті зазначено, що викладач має важливу роль у формуванні мовленнєвої культури студентів-юристів. Він повинен володіти не тільки глибокими знаннями мови, але й бути вмілим педагогом та мати практичний досвід у юридичній діяльності. В статті обговорено різні методи викладання мови в юридичних закладах вищої освіти, такі як інтерактивні технології, рольові ігри, дискусії, проєкти тощо. Також зазначено, що викладач має сприяти розвитку мовленнєвої компетенції студентів не лише на заняттях, але й у позааудиторній діяльності. Автор звертає увагу на важливість мовної підготовки студентів-юристів в контексті європейських інтеграційних процесів та вимог європейських стандартів. Вона дає загальний огляд особливостей викладання мови в юридичних закладах вищої освіти та розглядає методи формування мовленнєвої культури студентів-юристів./

Ключові слова: мовна підготовка, мовна культура, правова культура, професійна мова, мовленнєва компетенція, юридична грамотність.

In the article, the impact of European integration processes on the language training of future lawyers is considered, the requirements of European standards for language culture and speech competence are characterized, the peculiarities of language teaching in law schools and the role of the teacher in forming the speech culture of students are determined. The article states that language training is an integral part of legal education, as it is necessary for effective communication and professional activity of future lawyers. In particular, European standards for language culture and speech competence impose additional requirements on the level of language training for law students. The article examines the main directions of forming the speech culture of law students, such as improving speech skills, raising the level of mastery of spelling and grammar, and developing speech culture in interaction with clients, courts, and other participants in legal relations. The article notes that the teacher plays an important role in shaping the speech culture of law students. They should possess not only deep knowledge of the language but also be a skillful educator and have practical experience in legal activities. The article discusses various methods of language teaching in law schools, such as interactive technologies, role-playing games, discussions, projects, and more. It is also noted that the teacher should promote the development of speech competence of students not only in classes but also in extracurricular activities. The author draws attention to the importance of language training for law students in the context of European integration processes and the requirements of European standards. They provide